1 Banachovi prostori

1.1 Linearni vektorski prostori

Linearni vektorski prostori

Definicija 1.1. Neka je Φ ili skup realnih ($\mathbb{R}$) ili skup kompleksnih ($\mathcal{C}$) brojeva. Neprazan apstraktan skup V, snabdjeven sa dvije binarne operacije $" + " : V \times V \to V$ (sabiranje) i $" \cdot " : \Phi \times V \to V$ (množenje skalarom) je (realan ili kompleksan) linearan vektorski prostor ako i samo ako su za sve $a, b \in \Phi$ i sve $u, v, w \in V$ zadovoljeni sljedeći uslovi:

1. $u + v \in V$ (zatvorenost operacije sabiranja)
2. $u + (v + w) = (u + v) + w$ (asocijativnost sabiranja)
3. $(\exists 0 \in V)(\forall u \in V)\ 0 + u = u$ (egzistencija neutralnog elementa za sabiranje)
4. $(\forall u \in V)(\exists u^* \in V)\ u + u^* = 0$ (egzistencija inverznog elementa za sabiranje)
5. $u + v = v + u$ (komutativnost sabiranja)
6. $a \cdot u \in V$ (zatvorenost operacije množenja sa skalarom)
7. $a(bu) = (ab)u$ (asocijativnost množenja sa skalarom)
8. $(\exists 1 \in \Phi)(\forall u \in V)\ 1 \cdot u = u$ (egzistencija neutralnog elementa za množenje skalarom)
9. $a \cdot (u + v) = a \cdot u + a \cdot v$ (distributivnost množenja skalarom u odnosu na sabiranje)
10. $(a + b) \cdot u = a \cdot u + b \cdot u$ (distributivnost u odnosu na sabiranje skalara)

Elemente skupa Φ nazivamo skalarima, a elemente skupa V nazivamo vektorima. Množenje skalarom, $a \cdot u$, uobičajeno zapisujemo sa au, a za izraz $u + (-v)$ koristimo kraći zapis sa $u - v$. Gornja definicija radi sa proizvoljnim apstraktnim skupom V, ne uzimajući u obzir o kakvoj vrsti elemenata je riječ. Tako skup V može biti skup realnih brojeva, ali takođe može biti skup beskonačnih nizova, skup integrabilnih funkcija, skup matrica i sl. U ispitivanju da li je V linearan vektorski prostor, prije ispitivanja svih gornjih deset osobina, uobičajeno je prvo ispitati

- Da li V sadrži nula element?
- Da li je V zatvoren u odnosu na operacije sabiranja i množenja skalarom?

Ukoliko je odgovor negativan na jedno od ovih pitanja, V nije linearan vektorski prostor.

Primjer 1.2. *Za $1 \leq p < +\infty$, posmatrajmo prostor $l_p(\Phi)$, svih sa p-tim stepenom sumabilnih nizova u Φ (realnih za $\Phi = \mathbb{R}$ ili kompleksnih za $\Phi = \mathcal{C}$),*

$$l_p(\Phi) = \left\{ x = (x_n)_{n\in\mathbb{N}} \mid x_n \in \Phi \ (n \in \mathbb{N}), \ \sum_{n\in\mathbb{N}} |x_n|^p < +\infty \right\} .$$

Za $x, y \in l_p(\Phi)$ i $\lambda \in \Phi$, neka je

$$x + y \stackrel{def}{=} (x_n + y_n)_{n\in\mathbb{N}} \ , \ \lambda x \stackrel{def}{=} (\lambda x_n)_{n\in\mathbb{N}} \ .$$

Lako se provjerava da sa ovako definisanim operacijama $l_p(\Phi)$ zaista jeste linearan vektorski prostor.

Jedino nije jasna zatvorenost operacije "+", a to obrazlažemo sljedećim rasuđivanjem.

$$\sum_{i=1}^{n} |x_n + y_n|^p \leq \sum_{i=1}^{n} 2^p(|x_n|^p + |y_n|^p) \leq 2^p \left(\sum_{i=1}^{\infty}(|x_n|^p + \sum_{i=1}^{\infty} |y_n|^p) \right) < +\infty \ .$$

Na isti način možemo i na $l_\infty(\Phi)$ definisati operacije sabiranja i množenja skalarom, sa čime je i $l_\infty(\Phi)$ linearan vektorski prostor.

1.2 Normirani prostori

Definicija 1.3. Neka je X linearan vektorski prostor na kome je definisana funkcija $|| \cdot || : X \to \mathbb{R}^+ \cup \{0\}$, sa sljedećim osobinama:

1. $(\forall x \in X) \ \|x\| \geq 0$,
2. $\|x\| = 0$, ako i samo ako $x = 0$,
3. $(\forall \lambda \in \Phi)(\forall x \in X) \, \|\lambda x\| = |\lambda| \, \|x\|$,
4. $(\forall x, y \in X) \ \|x + y\| \leq \|x\| + \|y\|$.

Tada za funkciju $\|\cdot\|$ kažemo da je norma na X, a za X kažemo da je normiran linearan vektorski prostor.

Primjer 1.4. *Primjeri normi na nekim poznatim nam skupovima:*

1. *Za* $x \in c$ *ili* $x \in c_0$, $\|x\| = \sup_{n \in \mathbb{N}} |x_n|$.
2. *Za* $x \in l_p$ *(*$1 \leq p < \infty$*),* $\|x\| = \left(\sum_{i=1}^{\infty} |x_i|^p \right)^{\frac{1}{p}}$.
3. *Za* $x \in l_\infty$, $\|x\| = \sup_{n \in \mathbb{N}} |x_n|$.
4. *Za* $x \in C[a,b]$, $\|x\| = \max_{a \leq t \leq b} |x(t)|$.
5. *Za* $x \in L_p(\Omega)$ *(*$1 \leq p < \infty$*),* $\|x\| = \left(\int_\Omega |x(t)|^p dt \right)^{\frac{1}{p}}$.

Definišimo sada pomoću norme, funkciju $d : X \times X \to \mathbb{R}^+ \cup \{0\}$, na sljedeći način

$$d(x,y) = \|x - y\| \quad , \quad x, y \in X \ .$$

Nije teško provjeriti da ovako definisana funkcija zadovoljava sve uslove za metriku, pa je na ovaj način uvedena metrika na X, za koju kažemo da je inducirana normom u datom prostoru. Samim tim imamo da je svaki normiran linearan vektorski prostor ujedno i metrički prostor, te sve što je rečeno za metričke prostore vrijedi i za normirane prostore.

Definicija 1.5. Dva normirana prostora $(X, ||\cdot||)$ i $(Y, ||\cdot||)$ su izometrički izomorfni, ili jednostavnije izometrični, ako postoji izomorfizam $f : X \to Y$, takav da za proizvoljan $x \in X$ vrijedi

$$||f(x)||_Y = ||x||_X \ .$$

1.3 Banachovi prostori

Iz metričkih prostora preuzimamo i definiciju kompletnosti, tj. normiran prostor je kompletan, ako je u njemu svaki Cauchyjev niz konvergentan.

Definicija 1.6. Kompletan, normiran, linearan vektorski prostor se naziva Banachov prostor.

Primjer 1.7. *Neki od standardnih primjera Banachovih prostora su* c, c_0, l_p *(*$1 \leq p \leq \infty$*),* $C[a,b]$, $L_p[a,b]$, *na kojima su norme uvedene kao u Primjeru 1.4.*

Primjer 1.8. *Posmatrajmo skup* $C[0,2]$, *neprekidnih funkcija na segmentu* $[0,2]$. *Za* $x \in C[0,2]$ *stavimo*

$$\|x\| = \int_0^2 |x(t)| dt \ ,$$

čime smo definisali normu na $C[0,2]$. Posmatrajmo sada sljedeći niz funkcija

$$f_n(x) = \begin{cases} 1 & ; \quad x \in [0,1) \\ 1+n-nx & ; \quad x \in \left[1, 1+\frac{1}{n}\right] \\ 0 & ; \quad x \in \left(1+\frac{1}{n}, 2\right] \end{cases} \quad , \; n \in \mathbb{N} \; .$$

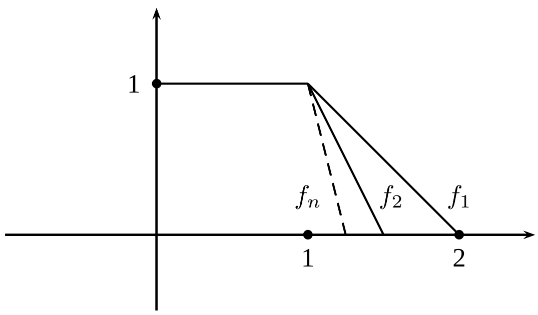

Za proizvoljne $n, m \in \mathbb{N}$, $n \neq m$, imamo

$$\|f_n - f_m\| = \frac{1}{2}\left|\frac{1}{n} - \frac{1}{m}\right| \to 0 \; , \; (n, m \to \infty) \; .$$

Dakle, $(f_n)_{n\in\mathbb{N}}$ je Cauchyjev niz. Međutim, očigledno da $f_n \to f^*$ $(n \to \infty)$, gdje je

$$f^*(x) = \begin{cases} 1 & ; \quad x \in [0,1) \\ 0 & ; \quad x \in [1,2] \end{cases}$$

ali $f^* \notin C[0,2]$, tj. dati Cauchyjev niz nije konvergentan.

Teorema 1.9. *Svaki normiran linearan vektorski prostor se može kompletirati, tj. za svaki normiran linearan vektorski prostor X, postoji kompletan normiran linearan vektorski prostor $\overline{X}$, takav da je X svuda gust u $\overline{X}$.*

Definicija 1.10. Neka je X Banachov prostor i neka je $Y \subseteq X$. Ako je Y sam za sebe Banachov prostor u odnosu na algebarsku i metričku strukturu koju u njemu inducira odgovarajuća struktura iz X, kažemo da je Y Banachov potprostor od X.

Lema 1.11. *Svaki zatvoreni vektorski potprostor Banahovog prostora je Banachov potprostor.*

Teorema 1.12. *Svaka dva konačnodimenzionalna linearna vektorska prostora, iste dimenzije, su izomorfni.*

Posljedica 1.13. *Svaki konačnodimenzionalan normiran linearan vektorski prostor je kompletan.*

2 Linearni operatori

Neka su X i Y dva proizvoljna prostora. Preslikavanje $A : X \to Y$ nazivamo operator, pri čemu koristimo standardnu definiciju preslikavanja. Dakle, pod terminom operator podrazumijevamo najopštiji oblik preslikavanja, tj. kada se područje originala nalazi u proizvoljnom prostoru X, a područje slika u proizvoljnom prostoru Y.

Sa $D_A \subseteq X$ ćemo označavati domen preslikavanja operatora A i podrazumijevamo da je on linearan vektorski prostor. Sa $R_A \subseteq Y$ (ili sa $Rang(A)$) označavamo područje slika ili kodomen operatora A. Za $x \in X$, djelovanje operatora A uobičajeno ćemo zapisivati sa Ax, umjesto $A(x)$.

Definicija 2.1. Za operator $A : X \to Y$ kažemo da je aditivan ako i samo ako za proizvoljne $x_1, x_2 \in D_A \subseteq X$, vrijedi

$$A(x_1 + x_2) = Ax_1 + Ax_2 \ .$$

Definicija 2.2. Za operator $A : X \to Y$ kažemo da je homogen ako i samo ako vrijedi

$$(\forall x \in D_A \subseteq X)(\forall \lambda \in \Phi) \ A(\lambda x) = \lambda Ax \ .$$

Definicija 2.3. Za operator $A : X \to Y$ kažemo da je linearan operator ako i samo ako je on istovremeno aditivan i homogen, tj. ako vrijedi

$$(\forall x_1, x_2 \in D_A \subseteq X)(\forall \lambda, \mu \in \Phi) \ A(\lambda x_1 + \mu x_2) = \lambda Ax_1 + \mu Ax_2 \ .$$

Definicija 2.4. Neka je $A : X \to Y$ linearan operator. Skup

$$Ker(A) = \{x \in X | \ Ax = 0\} \ ,$$

nazivamo jezgro operatora ili nul-prostor operatora. Skup

$$Rang(A) = \{y \in Y | \ (\exists x \in X) \ f(x) = y\} \ ,$$

nazivamo rang operatora A.

Teorema 2.5. *Neka je $A : X \to Y$ linearan operator. Tada vrijedi:*

1. $Ker(A)$ *je potprostor od* X.
2. $Rang(A)$ *je potprostor od* Y.
3. *Ako su X i Y konačnodimenzionalni prostori onda je*

$$dim(X) = dim(Ker(A)) + dim(Rang(A)) \ .$$

Definicija 2.6. Za linearan operator $A : X \to Y$ kažemo da je neprekidan u tački $x_0 \in D_A$ ako i samo ako za svaku okolinu V tačke Ax_0, postoji okolina U tačke x_0, tako da je za svako $x \in U$, $Ax \in V$.

Ako su X i Y metrički prostori, gornju definiciju iskazujemo sa

$$(\forall\varepsilon > 0)(\exists\delta = \delta(\varepsilon) > 0)(\forall x \in D_A)(d_X(x, x_0) < \delta \Rightarrow d_Y(Ax, Ax_0) < \varepsilon) ,$$

a u normiranim prostorima sa

$$(\forall\varepsilon > 0)(\exists\delta = \delta(\varepsilon) > 0)(\forall x \in D_A)(||x - x_0||_X < \delta \Rightarrow ||Ax - Ax_0||_Y < \varepsilon) .$$

Kažemo da je linearan operator neprekidan na skupu D ako je neprekidan u svakoj tački skupa D.

Definicija 2.7. Neka je $A : X \to Y$ linearan operator. Kažemo da je A ograničen linearan operator ako važi

$$(\exists M > 0)(\forall x \in X)\ \|Ax\|_Y \leq M\,\|x\|_X\ . \tag{1}$$

Infimum svih brojeva M za koje važi (1) nazivamo norma operatora A i označavamo je sa $\|A\|_{X\to Y}$ ili jednostavno sa $\|A\|$, podrazumijevajući djelovanje operatora. Linearan operator je ograničen ukoliko mu je norma konačna i pri tome onda vrijedi

$$(\forall x \in X)\ \|Ax\|_Y \leq \|A\|_{X\to Y}\,\|x\|_X\ .$$

Teorema 2.8. *Linearan operator je neprekidan ako i samo ako je ograničen.*

Teorema 2.9. *Neka je $A : X \to Y$ linearan operator. Operator A je neprekidan ako i samo ako ograničene skupove iz X preslikava u ograničene skupove u Y.*

U ispitivanju ograničenosti proizvoljnog operatora $A : X \to Y$ prvo nastojimo pokazati da za svako $x \in X$ vrijedi $||Ax|| \leq M||x||$, za neko $M > 0$ (po mogućnosti najbolju aproksimaciju), čime ustvari pokažemo ograničenost operatora ($||A|| \leq M$). Pokazati da je $||A|| = M$ znači naći konkretan element $x' \in X$, za koga je $||Ax'|| = M||x'||$. Ovo bi značilo da je $||A|| \geq M$, što sa ranije pokazanim daje ukupno $||A|| = M$.

Primjer 2.10. *Posmatrajmo operator $T : L_2(a, b) \to L_2(a, b)$ ($a, b \in \mathbb{R}$, $a < b$), zadat sa*

$$Tx(t) = f(t)x(t) ,$$

gdje je $f \in C[a, b]$. Linearnost se jednostavno pokazuje, a za ograničenost imamo

$$\begin{aligned} ||Tx|| &= \left(\int_a^b |f(t)x(t)|^2 dt\right)^{\frac{1}{2}} = \left(\int_a^b |f(t)|^2|x(t)|^2 dt\right)^{\frac{1}{2}} \\ &\leq \max_{a\leq t\leq b} |f(t)| \left(\int_a^b |x(t)|^2 dt\right)^{\frac{1}{2}} . \end{aligned}$$

Dakle, $||Tx||_{L_2(a,b)} \leq ||f||_{C[a,b]}||x||_{L_2(a,b)}$, iz čega onda imamo $||T|| \leq ||f||_{C[a,b]}$.

Kako je f neprekidna funkcija na segmentu $[a,b]$, postoji $c \in [a,b]$ u kojoj funkcija uzima maksimalnu vrijednost (ne gubeći na opštosti, neka je $c \in (a,b)$). Za $n \in \mathbb{N}$, posmatrajmo funkcije

$$x_n(t) = \begin{cases} 1 & ; \quad |t-c| < \frac{1}{n} \\ 0 & ; \quad \text{inače} \end{cases}$$

Tada imamo

$$\frac{||Tx_n||}{||x_n||} = \frac{n}{2}\left(\int_{c-\frac{1}{n}}^{c+\frac{1}{n}} |f(t)|^2 dt\right)^{\frac{1}{2}} \to |f(c)| \ , \ (n \to \infty) \ ,$$

zato što je f neprekidna funkcija. Iz ovoga onda zaključujemo da je

$$||T|| = |f(c)| = \max_{a \le t \le b} |f(t)| = ||f||_{C[a,b]} \ .$$

Skup svih ograničenih linearnih operatora koji djeluju sa prostora X u prostor Y označavat ćemo sa $\mathcal{L}(X,Y)$. Na $\mathcal{L}(X,Y)$ možemo definisati operacije sabiranja i množenja skalarom. Neka su $A,B \in \mathcal{L}(X,Y)$ i neka je $\lambda \in \Phi$. Za $x \in X$ definišemo

$$(A+B)x \stackrel{def}{=} Ax + Bx \ , \ (\lambda A)x \stackrel{def}{=} \lambda Ax \ .$$

Pri tome je $D_{A+B} = D_A \cap D_B$ i $D_{\lambda A} = D_A$. Neka su $x,y \in X$ i $\lambda, \mu, \alpha \in \Phi$. Tada imamo

$$\begin{aligned} (A+B)(\lambda x + \mu y) &= A(\lambda x + \mu y) + B(\lambda x + \mu y) \\ &= \lambda Ax + \mu Ay + \lambda Bx + \mu By \\ &= \lambda(A+B)x + \mu(A+B)y \ , \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \alpha A(\lambda x + \mu y) &= \alpha(\lambda Ax + \mu Ay) \\ &= \alpha\lambda Ax + \alpha\mu Ay \\ &= \lambda(\alpha A)x + \mu(\alpha A)y \ . \end{aligned}$$

Dakle, $A+B$ i αA su linearni operatori. Osim toga vrijedi

$$\|(A+B)x\| = \|Ax + Bx\| \le \|Ax\| + \|Bx\| \le (\|A\| + \|B\|)\, \|x\| \ , \ x \in X \ ,$$

i

$$\|(\alpha A)x\| \le |\alpha|\, \|A\|\, \|x\| \ ,$$

pa zaključujemo da su oni i ograničeni operatori, tj. $A+B, \alpha A \in \mathcal{L}(X,Y)$, čime smo pokazali da je $\mathcal{L}(X,Y)$ linearan vektorski prostor. Šta više, vrijedi

Teorema 2.11. *Neka je X proizvoljan normiran prostor i Y Banachov prostor. $\mathcal{L}(X,Y)$ je Banachov prostor.*

2.1 Inverzni operator

Neka je $A : X \to Y$ linearan operator čiji je domen $D_A \subseteq X$ i kodomen $R_A \subseteq Y$. Ukoliko za svako $y \in R_A$, jednačina $y = Ax$ ima jedinstveno rješenje $x \in D_A$, onda kažemo da postoji inverzno preslikavanje, u oznaci A^{-1}, preslikavanja A i zapisujemo $x = A^{-1}y$. Pri tome je $D_{A^{-1}} = R_A$ i $R_{A^{-1}} = D_A$. Dakle, za postojanje inverznog operatora linearnog operatora $A : D_A \to R_A$, dovoljno je da A bude injektivno preslikavanje.

Teorema 2.12. *Ako postoji, inverzni operator linearnog operatora je i sam linearan operator.*

Teorema 2.13. *Ako postoji inverzni operator operatora A, onda vrijedi $\left(A^{-1}\right)^{-1} = A$.*

Teorema 2.14. *Neka je $A : X \to Y$ linearan operator. A ima ograničen inverzan operator na R_A ako i samo ako vrijedi*

$$(\exists m > 0)(\forall x \in X)\ \|Ax\| \geq m\,\|x\|\ . \tag{2}$$

Pri tome vrijedi $\left\|A^{-1}\right\| \leq \frac{1}{m}$.

Lema 2.15. *Neka je M svuda gust skup u Banachovom prostoru X. Tada se svaki nenula vektor $x \in X$ može prikazati u formi*

$$x = \sum_{n=1}^{\infty} x_n\ ,$$

gdje su $x_n \in M$ ($n \in \mathbb{N}$), takvi da je

$$\|x_n\| \leq \frac{3}{2^n}\,\|x\|\ ,\ n \in \mathbb{N}\ .$$

Teorema 2.16. *Banachov teorem o inverznom operatoru Neka je A ograničen linearan operator koji obostrano jednoznačno preslikava Banachov prostor X na Banachov prostor Y. Tada je i inverzni operator A^{-1} takođe ograničen.*

3 Linearni funckionali

Izučavajući operatore i njihove osobine, mi smo ustvari posmatrali preslikavanja sa proizvoljnog protora X u proizvoljan prostor Y. Ukoliko prostor Y preciziramo, tojest ukoliko je $Y = \mathbb{R}$ ili $Y = \mathcal{C}$, onda takvim operatorima dajemo poseban naziv.

Neka je X proizvoljan linearan prostor. Preslikavanje $f : X \longrightarrow \Phi$, gdje je $\Phi = \mathbb{R}$ ili $\Phi = \mathcal{C}$, nazivamo funkcional. Dakle, fukcionali su specijalna vrsta operatora, pa sve iskazano o operatorima vrijedi i za funkcionale. Tako imamo, za funkcional $f : X \longrightarrow$

Φ kažemo da je aditivan, ako za proizvoljne $x, y \in X$ vrijedi $f(x+y) = f(x)+f(y)$, a ako i za proizvoljan $\lambda \in \Phi$ vrijedi

$$f(\lambda x) = \lambda f(x) ,$$

kažemo da je funkcional homogen. Za homogen i aditivan funkcional jednostavno kažemo da je linearan funkcional. I normu funkcionala definišemo kao normu operatora, stim da normu u kodomenu zamjenjujemo sa modulom,

$$||f|| = \sup_{x \in X \setminus \{0\}} \frac{|f(x)|}{||x||} = \sup_{||x|| \leq 1} \frac{|f(x)|}{||x||} = \sup_{||x||=1} |f(x)| .$$

Primjer 3.1. *Neka je $a = (a_1, a_2, ..., a_n) \in \mathbb{R}^n$ proizvoljan fiksan element. Tada je sa*

$$f(x) = \sum_{i=1}^{n} a_i x_i \ , \ x = (x_1, x_2, ..., x_n) ,$$

definisan linearan funkcional $f : \mathbb{R}^n \longrightarrow \mathbb{R}$.

Primjer 3.2. *Neka je $x \in C[a, b]$ proizvoljan. Tada je sa*

$$f(x) = \int_a^b x(t)dt ,$$

definisan linearan funkcional $f : C[a, b] \longrightarrow \mathbb{R}$.

Za fiksirano $t_0 \in [a, b]$, sa

$$g(x) = x(t_0)$$

je takođe definisan linearan funkcional na $C[a, b]$.

Primjer 3.3. *Na prostoru l_p ($1 \leq p \leq +\infty$) primjer linearnog funkcionala je*

$$f(x) = x_k \ , \ k \in \mathbb{N} ,$$

gdje je $x = (x_k)_{k \in \mathbb{N}} \in l_p$.

Skup svih linearnih neprekidnih funkcionala, definisanih na normiranom linearnom vektorskom prostoru X, označavamo sa X^*. Dake, saglasno odgovarajućem skupu za operatore imamo $X^* = \mathcal{L}(X, \Phi)$. Na osnovu Teorema 2.11, prostor X^* je Banachov prostor jer je Φ takav, i nazivamo ga *dualni, adjungovani* ili *konjugovani* prostor prostora X.

3.1 Geometrijski smisao

Neka je $f : X \longrightarrow \mathbb{R}$ proizvoljan linearan funkcional definisan na linearnom vektorskom prostoru X. Posmatrajmo sve elemenata $x \in X$ koji zadovoljavaju jednačinu

$$f(x) = 0 .$$

Skup svih ovakvih $x \in X$ nazivamo jezgro funkcionala f i označavamo ga sa

$$Ker(f) = \{x \in X \mid f(x) = 0\} \ .$$

Jezgro funkcionala je vektorski potprostor prostora X. Zaista, za $x, y \in Ker(f)$ i za proizvoljne $\lambda, \mu \in \Phi$ imamo

$$f(\lambda x + \mu y) = \lambda f(x) + \mu f(y) = 0 \ .$$

Međutim, jezgro funkcionala ne mora biti potprostor prostora X, tj. on nije obavezno zatvoren skup. Šta više, vrijedi

Teorema 3.4. *Neka je X normiran prostor i f linearan funkcional na X. f je ograničen ako i samo ako je $Ker(f)$ zatvoren skup.*

Posljedica 3.5. *Neka je f linearan funkcional na normiranom prostoru X. f je neograničen funkcional ako i samo ako $Ker(f)$ je pravi podskup od X i svuda gust u X.*

Lema 3.6. *Neka je f proizvoljan netrivijalan, ograničen linearan funkcional na linearnom vektorskom prostoru X. Kodimenzija potprostora $Ker(f)$ jednaka je 1.*

Ukoliko dva funkcionala imaju ista jezgra, onda su oni proporcionalni. Zaista, neka za linearne funkcionale f i g vrijedi $Ker(f) = Ker(g)$. Neka je x_0 takav da je $f(x_0) = 1$. Tada na osnovu dokaza gornje leme imamo za proizvoljno x

$$x = f(x)x_0 + y \ , \ y \in Ker(f) = Ker(g) \ .$$

Djelujmo funkcionalom g na x, dobijamo

$$g(x) = f(x)g(x_0) + g(y) = f(x)g(x_0) \ .$$

Ako bi sada imali da je $g(x_0) = 0$, to bi značilo da je funkcional g identički jednak nuli, ali onda bi zbog jednakosti jezgara i funkcional f bio identički jednak nuli, što nije moguće zbog izbora elementa x_0. Dakle $g(x_0) \neq 0$, a to onda znači $\frac{g(x)}{f(x)} = g(x_0)$, za proizvoljno x.

Lema 3.7. *Neka je X linearan vektorski prostor i L njegov potprostor kodimenzije 1. Tada postoji ograničen linearan funkcional na X, takav da je $Ker(f) = L$.*

Neka je L potprostor prostora X, kodimenzije 1. Tada L predstavlja hiperpovrš u prostoru X. Međutim, svaka klasa ekvivalencije iz X/L takođe predstavlja hiperpovrš datog prostora i to "paralelnu" potprostoru L. Pri tome pod "paralelnošću" ovdje podrazumijevamo da se svaka od tih klasa može dobiti paralelnim pomjeranjem ili translacijom potprostora L za neki vektor $x_0 \in X$,

$$\xi \in X/L \ , \ \xi = L + x_0 = \{y \mid y = x + x_0 \ , \ x \in L\} \ .$$

Ako je $x_0 \in L$, tada je $\xi = L$. U suprotnom, tojest ako $x_0 \notin L$, onda je $\xi \neq L$.

Lema 3.8. *Neka je f proizvoljan netrivijalan, ograničen linearan funkcional na X. Tada je skup*

$$H = \{x \in X \mid f(x) = 1\} \ ,$$

hiperpovrš u prostoru X, šta više, paralelna je potprostoru $Ker(f)$.

3.2 Hahn-Banachov teorem

U svakom Banachovom prostoru preslikavanje identički jednako nuli, predstavlja jedan ograničen linearan funkcional. Postavlja se pitanje, da li postoje i drugi, netrivijalni funkcionali na proizvoljnom Banachovom prostoru?

Ako postoje, mogu li im se unaprijed pripisati, i u kojoj mjeri, izvjesne osobine? Specijalno, postoji li ograničen linearan funkcional jednak nuli na nekom pravom potprostoru Banachovog prostora, a da pri tome ne isčezava na čitavom prostoru? Na sva ova pitanja egzistencije, odgovor nam daje Hahn-Banachov teorem o produženju linearnog ograničenog funkcionala. Bez ovog teorema, današnja funkcionalna analiza bi bila sasvim drugačija. Po svojoj eleganciji i jačini, Hahn-Banachov teorem je omiljen u matemati-čkim krugovima. Neki od "nadimaka" ovog teorema su "Analitička forma aksioma izbora" i "Krunski dragulj funkcionalne analize". Neophodan je alat u funkcionalnoj analizi, ali i u drugim oblastima matematike, kao što su teorija upravljanja, konveksno programiranje, teorija igara, neophodan je u dokazu egzistencije Greenove funkcije, u formulaciji termodinamike i sl.

Teorema 3.9 (Hahn-Banachov teorem, realan slučaj)**.** *Neka je X realan Banachov prostor i neka je L lineal u X. Neka je na L definisan ograničen linearan funkcional f. Tada postoji ograničen linearan funkcional f^*, definisan na cijelom X, takav da vrijedi*

- $(\forall x \in L)\ f^*(x) = f(x)$ *i*
- $||f^*|| = ||f||$.

Posljedice Hahn-Banacha

Teorema 3.10. *Neka je x_0 proizvoljan nenula element prostora X. Tada na X postoji linearan funkcional f^*, takav da vrijedi*

- $||f^*|| = 1$.
- $f^*(x_0) = ||x_0||$.

Teorema 3.11. *Neka je X Banachov prostor i neka je L pravi potprostor od X. Neka je $x_0 \in X \setminus L$. Tada postoji ograničen linearan funkcional f^* na X, takav da vrijedi*

- $||f^*|| = 1$.
- $f^*(x_0) = d = d(x_0, L)$.
- $(\forall x \in L)\ f^*(x) = 0$.

Teorema 3.12. *Neka je X Banachov prostor i neka su $x, y \in X$. Ako za svaki $f \in X^*$ vrijedi $f(x) = f(y)$, tada je $x = y$.*

3.3 Reprezentacije ograničenih linernih funkcionala

Teorema 3.13. *Neka je X konačnodimenzionalan vektorski prostor dimenzije n nad poljem Φ. Neka je $\{e_1, e_2, \ldots, e_n\}$ baza od X i neka su $a_1, a_2, \ldots, a_n$ proizvoljni elementi iz Φ. Tada postoji jedinstven linearan funkcional $f : X \longrightarrow \Phi$ takav da vrijedi*

$$f(e_i) = a_i \ , \ (i = 1, 2, \ldots, n) \ .$$

Navedeni teorem nam ustvari govori da je reprezentacija linearnog funkcionala $f : X \longrightarrow \Phi$ na konačnodimenzionalnom prostoru X data sa

$$f(x) = \sum_{i=1}^{n} \xi_i a_i \ , \tag{3}$$

gdje je $x = \sum_{i=1}^{n} \xi_1 e_i \in X$ i $a_1, a_2, \ldots, a_n \in \Phi$. Reprezentacija linearnog funkcionala f na konačnodimenzionalnom vektorskom prostoru se može prikazati i u matričnom obliku. Neka je $x \in X$ proizvoljan vektor konačnodimenzionalnog prostora X. Prikažimo ga u obliku matrice formata "$n \times 1$",

$$x = \begin{bmatrix} \xi_1 \\ \xi_2 \\ \vdots \\ \xi_n \end{bmatrix} \ .$$

Sa "a" označimo matricu vrstu "$1 \times n$",

$$a = [a_1 \ a_2 \ldots a_n] \ ,$$

gdje su $a_1, a_2, \ldots, a_n$ dati skalari iz Φ. Proizvod ovih matrica definiše linearan funkcional na X, tj.

$$f(x) = [a_1 \ a_2 \ \ldots \ a_n] \begin{bmatrix} \xi_1 \\ \xi_2 \\ \vdots \\ \xi_n \end{bmatrix} \ , \tag{4}$$

$$f(x) = a_1\xi_1 + a_2\xi_2 + \ldots + a_n\xi_n \ .$$

Primjer 3.14. *Preslikavanje $f : \mathbb{R}^3 \longrightarrow \mathbb{R}$, zadato sa $f(x) = 2\xi_1 - \xi_2 + 4\xi_3$, je linearan funkcional.*

Neka su $x = \sum_{i=1}^{3} \xi_i e_i$ i $y = \sum_{i=1}^{3} \eta_i e_i$ dva proizvoljna vektora iz $\mathbb{R}^3$. Tada je, prema definiciji preslikavanja f,

$$f(x) = 2\xi_1 - \xi_2 + 4\xi_3 \ ,$$

$$f(y) = 2\eta_1 - \eta_2 + 4\eta_3 \ .$$

Sa $e_1 = (1,0,0),\ e_2 = (0,1,0),\ e_3 = (0,0,1)$ *označimo vektore baze prostora* $\mathbb{R}^3$. *Odavde, na osnovu Teorema 3.13, vidimo da je* $f(e_1) = 2,\ f(e_2) = -1,\ f(e_3) = 4$.

Neka su $\lambda, \mu \in \mathbb{R}$ proizvoljni. Tada je

$$\begin{aligned}
\lambda x + \mu y &= \lambda\xi_1 e_1 + \lambda\xi_2 e_2 + \lambda\xi_3 e_3 + \mu\eta_1 e_1 + \mu\eta_2 e_2 + \mu\eta_3 e_3 \\
&= (\lambda\xi_1 + \mu\eta_1)e_1 + (\lambda\xi_2 + \mu\eta_2)e_2 + (\lambda\xi_3 + \mu\eta_3)e_3 \ ,
\end{aligned}$$

pa je

$$\begin{aligned}
f(\lambda x + \mu y) &= f\left((\lambda\xi_1 + \mu\eta_1)e_1 + (\lambda\xi_2 + \mu\eta_2)e_2 + (\lambda\xi_3 + \mu\eta_3)e_3\right) \\
&= (\lambda\xi_1 + \mu\eta_1)f(e_1) + (\lambda\xi_2 + \mu\eta_2)f(e_2) + (\lambda\xi_3 + \mu\eta_3)f(e_3) \\
&= 2(\lambda\xi_1 + \mu\eta_1) - (\lambda\xi_2 + \mu\eta_2) + 4(\lambda\xi_3 + \mu\eta_3) \\
&= \lambda(2\xi_1 - \xi_2 + 4\xi_3) + \mu(2\eta_1 - \eta_2 + 4\eta_3) \\
&= \lambda f(x) + \mu f(y) \ .
\end{aligned}$$

Kako ovo vrijedi za proizvoljne vektore $x, y \in \mathbb{R}^3$ i proizvoljne skalare $\lambda, \mu \in \mathbb{R}$, zaključujemo da je dato preslikavanje f linearan funkcional na $\mathbb{R}^3$.

Reprezentacije na Banachovim prostorima

Teorema 3.15. *Ograničen linearan funkcional f na prostoru ℓ_p, $(1 < p < +\infty)$ ima reprezentaciju*

$$f(x) = \sum_{i=1}^{\infty} \xi_i \eta_i \ ,$$

gdje je $x = (\xi_i)_{i\in\mathbb{N}} \in \ell_p$, $y = (\eta_i)_{i\in\mathbb{N}} \in \ell_q$, $\left(\frac{1}{p} + \frac{1}{q} = 1\right)$, pri čemu je $\|f\| = \|y\|_{\ell_q}$. Funkcionalom f na ℓ_p, tačka $y \in \ell_q$ je jednoznačno određena.

Teorema 3.16. *Ograničen linearan funkcional f na prostoru ℓ_1 ima reprezentaciju*

$$f(x) = \sum_{i=1}^{\infty} \xi_i \eta_i \ ,$$

gdje je $x = (\xi_i)_{i\in\mathbb{N}} \in \ell_1,\ y = (\eta_i)_{i\in\mathbb{N}} \in \ell_\infty$ i pri tome je $\|f\| = \|y\|$. Funkcionalom $f \in \ell_1^*$ jednoznačno je određen element $y \in \ell_\infty$.

Teorema 3.17. *Ograničen linearan funkcional f na prostoru c_0 ima reprezentaciju*

$$f(x) = \sum_{i=1}^{\infty} \eta_i \xi_i \ ,$$

gdje je $y = (\eta_i)_{i\in\mathbb{N}} \in \ell_1$ i $\|f\| = \|y\|$.Funkcionalom $f \in c_0^*$ tačka $y \in \ell_1$ jednoznačno je određena.

Teorema 3.18. *Ograničen linearan funkcional f na $C[a,b]$ ima reprezentaciju*

$$f(x) = \int_a^b x(t)dg(t) ,$$

gdje je $x(t) \in C[a,b]$, $g(t)$ funkcija ograničene varijacije na $[a,b]$ koja se anulira u tački $t = a$ i pri tome je

$$\|f\| = V_a^b(g) .$$

Primjedba 3.19. *Funkcional f na $C[a,b]$ ne određuje jednoznačno funkciju ograničene varijacije g.*

Teorema 3.20. *Ograničen linearan funkcional f na $L_p(a,b)$ $(1 < p < +\infty)$ ima reprezentaciju*

$$f(x) = \int_a^b y(t)x(t)dt ,$$

gdje je $y \in L_q(a,b)$, $\dfrac{1}{p} + \dfrac{1}{q} = 1$ i pri tome je

$$\|f\| = \|y\| .$$

Funkcionalom f na L_p, funkcija y u L_q jednoznačno je određena.

Teorema 3.21. *Ograničen linearan funkcional f na prostoru $L(a,b)$ ima reprezentaciju*

$$f(x) = \int_a^b x(t)y(t)dt ,$$

gdje je $y \in L_\infty(a,b)$ i $\|f\| = \|y\|_{L_\infty}$. Funkcionalom f na L funkcija $y \in L_\infty(a,b)$ jednoznačno je određena.

Konjugovani prostori i operatori

Kao što smo vidjeli u sekciji o linearnim operatorima, sa $\mathcal{L}(X,Y)$ označavali smo skup svih ograničenih linearnih operatora sa prostora X u prostor Y, gdje smo zahtjevali jedino da su X i Y normirani prostori. Na osnovu Teorema 2.11, pod pretpostavkom da je Y Banachov prostor, $\mathcal{L}(X,Y)$ je sam za sebe Banachov prostor. Kada posmatramo sva ograničena linearna preslikavanja kod kojih je kodomen $Y = \mathbb{R}$ ili $Y = \mathcal{C}$, zbog činjenice da je $\mathbb{R}$ (ili $\mathcal{C}$) kompletan prostor, prostor $\mathcal{L}(X,\Phi)$ ($\Phi = \mathbb{R}$ ili $\Phi = \mathcal{C}$) je Banachov prostor i za njega ćemo koristiti oznaku X^*, a nazivamo ga *dualni, konjugovani* ili *adjungovani* prostor prostora X. Dakle, sa X^* označavamo skup svih linearnih i ograničenih funkcionala definisanih na X,

$$X^* = \{f : X \to \Phi \mid f \text{ linearan i ograničen}\} .$$

Naravno da bi smo sada mogli posmatrati, za zadati Banachov prostor X, i skup svih neprekidnih funkcionala definisanih na X^*, tj. skup $(X^*)^* = X^{**}$, u kome linearne operacije i normu možemo uvesti na prirodan način, i sa kojima on takođe predstavlja jedan Banachov prostor. Slično bi smo mogli razmišljati i formirati prostore X^{***}, X^{****} itd. Nama je ovde od interesa posebno prostor X^{**} koga nazivamo drugi dualni ili adjungovani prostor prostora X.

Na osnovu teorema o reprezentaciji linearnih ograničenih funkcionala smo vidjeli naprimjer, da je dualni prostor prostora c_0 jednak prostoru l_1, tj. $c_0^* = l_1$, u smislu algebarske i metričke izomorfnosti. Takođe je $l_1^* = l_\infty$, $l_p^* = l_q$ $(\frac{1}{p} + \frac{1}{q} = 1)$. Praveći druge duale ovih prostora možemo zaključiti sljedeće veze, $c_0^{**} = l_1^* = l_\infty$ ili $l_p^{**} = l_q^* = l_p$ $(\frac{1}{p} + \frac{1}{q} = 1)$. U smislu algebarske i metričke izomorfnosti, prvi primjer nam govori da je $c_0 \subset c_0^{**}$, a drugi da je $l_p = l_p^{**}$. Sljedećim teoremom dajemo generalnu vezu između prostora i negovog drugog duala.

Teorema 3.22. *Proizvoljan Banachov prostor X se može algebarski i izometri-čki uložiti u X^{**}, tj. vrijedi*

$$X \subseteq X^{**} \ .$$

Definicija 3.23. Ukoliko za neki Banachov prostor vrijedi $T_0(X) = X^{**}$ (odnosno $X = X^{**}$), tada kažemo da je X refleskivan prostor.

Operator T_0 uveden u dokazu gornje teoreme se naziva prirodno ili kanonsko preslikavanje prostora X u prostor X^{**}. Taj pojam preciziramo iz razloga da ako za neko drugo preslikavanje $T : X \to X^{**}$ vrijedi $T(X) = X^{**}$, to ne mora značiti refleksivnost prostora X.

Teorema 3.24. *Svaki potprostor refleksivnog Banachov prostora je takođe refleksivan.*

Teorema 3.25. *Banachov prostor je refleksivan ako i samo ako je njegov dual refleksivan prostor.*

Teorema 3.26. *Neka je X Banachov prostor. Ako je X^* separabilan, onda je i X separabilan prostor.*

Da obrat gornje teoreme ne važi uvjeravamo se primjerom prostora l_1. Naime, l_1 jeste separabilan, ali njegov dual $l_1^* = l_\infty$, kao što smo to vidjeli u sekciji o separabilnosti, nije separabilan prostor.

Konjugovani operator

Neka su X i Y Banachovi prostori i $A \in \mathcal{L}(X, Y)$. Neka je domen oparatora A (D_A) skup svuda gust u X. Za proizvoljan funkcional $g \in Y^*$ definišimo preslikavanje

$$f(x) = g(Ax) \ , \ x \in D_A \ .$$

Očigledno je f dobro definisano za svako $x \in D_A$ jer je $Ax \in Y$. Kako je $g \in Y^*$ jasno je da je f funkcional. Za proizvoljne $x_1, x_2 \in D_A$ i $\lambda, \mu \in \Phi$ je

$$\begin{aligned} f(\lambda x_1 + \mu x_2) &= g(A(\lambda x_1 + \mu x_2)) = g(\lambda A x_1 + \mu A x_2) \\ &= \lambda g(Ax_1) + \mu g(Ax_2) = \lambda f(x_1) + \mu f(x_2) , \end{aligned}$$

te je f linearan. Takođe vrijedi

$$|f(x)| = |g(Ax)| \leq ||g|| \cdot ||Ax|| \leq ||g|| \cdot ||A|| \cdot ||x|| ,$$

tj. on je i ograničen funkcional (zbog ograničenosti funkcionala g i operatora A). Kako je D_A svuda gust u X, operator A možemo bez promjene norme produžiti na čitav prostor, a time i funkcional f. Jednostavnosti radi, taj produženi funkcional označimo ponovo sa f. Dakle, na gore opisan način mi smo svakom funkcionalu na Y pridružili jedan (tačno jedan) funkcional na X, te smo na taj način definisali jedno preslikavanje.

Definicija 3.27. Neka su X, Y Banachovi prostori i $A \in \mathcal{L}(X, Y)$. Preslikavanje $A^* : Y^* \to X^*$, definisano sa

$$A^* g(x) = f(x) = g(Ax) \ , \ g \in Y^* \ , \ f \in X^* \ ,$$

nazivamo konjugovani, adjungovani ili dualni operator operatora A.

U gornjoj definiciji smo definisali konjugovani operator ograničenog operatora. Međutim, to smo mogli učiniti i za proizvoljan linearan operator, ali tada se oblast definisanosti konjugovanog operatora može bitno suziti u odnosu na Y^*, može se čak sastojati jedino iz trivijalnog funkcionala na Y, bez obzira što je domen operatora svuda gust u X.

Teorema 3.28. *Za $A \in \mathcal{L}(X, Y)$ je $A^* \in \mathcal{L}(Y^*, X^*)$ i pri tome vrijedi $||A^*|| = ||A||$.*

Teorema 3.29. *Konjugovani operator proizvoljnog operatora je uvijek zatvoren operator.*

Primjer 3.30. *Neka je $A_d : l_2 \to l_2$ desni shift operator, tj. za $x = (x_i)_{i \in \mathbb{N}} \in l_2$*

$$A_d x = (0, x_1, x_2, ...) \ .$$

Na osnovu reprezentacije linearnih ograničenih funkcionala na l_2, za $g \in l_2$ onda imamo

$$g(A_d x) = \sum_{i=1}^{\infty} (A_d x)_i \eta_i = \sum_{i=2}^{\infty} x_{i-1} \eta_i = \sum_{i=1}^{\infty} x_i \eta_{i+1} \ , \ y = (\eta_i)_{i \in \mathbb{N}} \in l_2 \ .$$

Dakle, $A_d^* = A_l$, konjugovani operator desnog shift operatora je lijevi shift operator, tj. operator sa djelovanjem

$$A_l x = (x_2, x_3, ...) \ , \ x = (x_i)_{i \in \mathbb{N}} \in l_2 \ .$$

Neka je $K(s,t)$ neprekidna funkcija na kvadratu $\{(s,t)|\ 0 \le s \le 1\ ,\ 0 \le t \le 1\}$, pri čemu je za $q > 1$

$$\int_0^1 \int_0^1 |K(s,t)|^q dt \le M\ ,\ \ \text{za svako}\ \ s \in [0,1]\ .$$

Definišimo preslikavanje $A : L_p[0,1] \to L_q[0,1]$ ($\frac{1}{p} + \frac{1}{q} = 1$), sa

$$Ax(s) = \int_0^1 K(s,t)x(t)dt\ .$$

Zbog pretpostavljene neprekidnosti jezgra K, preslikavanje je dobro definisano i očigledno linearno. Osim toga vrijedi

$$\begin{aligned}\int_0^1 |Ax(s)|^q ds &\le \int_0^1 ds \left(\int_0^1 |K(s,t)||x(t)|dt\right)^q \\ &\le \int_0^1 ds \left(\int_0^1 |K(s,t)|^q dt \cdot \left(\int_0^1 |x(t)|^p dt\right)^{\frac{q}{p}}\right)\ ,\end{aligned}$$

pa je

$$||Ax|| \le \left(\int_0^1 \int_0^1 |K(s,t)|^q dtds\right)^{\frac{1}{q}} \cdot \left(\int_0^1 |x(t)|^p dt\right)^{\frac{1}{p}} \le M^{\frac{1}{q}} ||x||_{L_p}$$

te je A i ograničen operator. Odredimo sada konjugovani operator A^*. Proizvoljan funkcional g na prosotoru $L_q[0,1]$ ima reprezentaciju

$$g(y) = \int_0^1 y(s)x_0(s)ds\ ,$$

gdje je $x_0 \in L_p[0,1]$, element jednoznačno pridružen funkcionalu g. Po definiciji konjugovanog oparatora, tada je

$$\begin{aligned}A^*g(x) = g(Ax) &= \int_0^1 Ax(s)x_0(s)ds = \int_0^1 \left(\int_0^1 K(s,t)x(t)dt\right) x_0(s)ds \\ &= \int_0^1 x(t) \left(\int_0^1 K(s,t)x_0(s)ds\right) dt\ .\end{aligned}$$

Dakle, dobili smo neki funkcional f na $L_p[0,1]$, a opet zbog reprezentacije funkcionala je njemu jednoznačno pridruženi element dat sa

$$y_0(t) = \int_0^1 K(s,t)x_0(s)ds \in L_q[0,1]\ .$$

Zbog identifikacije prostora L_p i L_q^*, posljednjom jednakošću je definisan konjugovani operator, tj.

$$A^*g = f\ ,$$

gdje smo poistovjetili funkcional g sa njemu pridruženim elementom $x_0 \in L_p$ i takođe funkcional f smo poistovjetili sa njemu pridruženom elementu $y_0 \in L_q$. Pri tome A^* preslikava dakle $L_q^* = L_p$ u $L_p^* = L_q$.

Teorema 3.31. *Ako je* $A \in \mathcal{L}(X,Y)$ *onda je* $A^{**} = (A^*)^* \in \mathcal{L}(X^{**}, Y^{**})$. *Operator* A^{**} *je proširenje operatora* A*, tj.* $A \subseteq A^{**}$ *i pri tome je* $||A^{**}|| = ||A||$.

Teorema 3.32. *Neka je* $A : X \to Y$ *linearan operator takav da je* D_A *svuda gust u* X. *Operator* $(A^*)^{-1}$ *postoji ako i samo ako je* R_A *svuda gust u* Y.

Teorema 3.33. *Neka je* $A : X \to Y$ *linearan operator za koga je* D_A *svuda gust u* X *i* R_A *svuda gust u* Y *i neka postoji* A^{-1}. *Tada postoji i* $(A^*)^{-1}$ *i pri tome vrijedi*

$$(A^*)^{-1} = (A^{-1})^* \; .$$

Teorema 3.34. *Neka je* $A : X \to Y$ *linearan operator za koga je* D_A *svuda gust u* X *i* R_A *svuda gust u* Y *i neka postoji* A^{-1}. *Operator* A^{-1} *je ograničen ako i samo ako je operator* $(A^*)^{-1}$ *definisan na cijelom* X^* *i ograničem.*